

Г. А. Жовтяк,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємств міського господарства, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

РОЗРОБКА ПІДХОДУ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТРАНСПОРТНО-ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

H. Zhovtiak,

Kandidat in Economics, Principal lecturer of the Chair of Municipal Economy,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkov, Kharkov

ELABORATION OF AN APPROACH TO DEFINE TRANSPORT INTEGRATION CONNECTIONS IN THE SYSTEM OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS IN UKRAINE

У статті було розроблено підхід до визначення транспортно-інтеграційних зв'язків у системі соціально-економічного розвитку регіонів України. В основу оцінки ролі транспортної інфраструктури в інтеграційних зв'язках соціально-економічного розвитку регіонів України було покладено обсяги перевезень за видами сполучення у регіональному розрізі.

Вивчення показників обсягів перевезень пасажирів автомобільним транспортом у регіональному розрізі дозволило розрахувати порівняльні оцінки концентрації транспортно-інтеграційних зв'язків у регіонах. Виходячи із гіпотези про те, що потужність соціально-економічних зв'язків між двома умовними вузлами транспортної мережі визначає обсяги потоків між цими вузлами були розраховані оцінки рівня концентрації зв'язків у міських комплексах регіонів, агломераціях, а також міжрегіональні зв'язки.

The article has worked up the approach to define transport integration connections in the system of social and economic development of regions in Ukraine. The basis of the assessment of transport infrastructure in the integration connections in the area of social and economic development of Ukrainian regions is the size of carriage according to the kinds of transportation in the regional context.

The study of all figures of the size of carriage of passengers by road in the regional context has enabled to calculate comparative estimates of concentration of transport integration ties in regions. Proceeding from the hypothesis that the capacity of socio-economic connections between two conventional parts of transport network defines the size of flows between these parts, there have been calculated estimates of concentration of connections in municipal complexes in regions, agglomerations as well as interregional connections.

Ключові слова: інтеграційні зв'язки, концентрація, регіон, соціально-економічний розвиток, транспорт.
Key words: integration connections, concentration, region, socio-economic development, transport.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Існування тісного взаємозв'язку між транспортною галуззю і соціально-економічним розвитком регіону підкреслює необхідність оцінки впливу транспортної інфраструктури на формування інтеграційних зв'язків соціально-економічного розвитку регіонів України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Транспортну інфраструктуру як нерозривно пов'язану з проблематикою регіонального розвитку досліджували Л. О. Петкова [1], В. П. Решетило [2], В. Б. Родченко [3], А. Г. Чернюк [4], С. Б. Шліхтер [5] та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка підходу до визначення транспортно-інтеграційних зв'язків в системі соціально-економічного розвитку регіонів України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу оцінки ролі транспортної інфраструктури в інтеграційних зв'язках соціально-економічного розвитку регіонів України були покладені обсяги перевезень за видами сполучення у регіональному розрізі. Логічна схема оцінки транспортно-інтеграційних зв'язків в системі соціально-економічного розвитку регіонів України за окремими видами транспорту наведена на рисунку 1.

Для визначення впливу транспортної інфраструктури на формування інтеграційних зв'язків соціально-економічного розвитку регіонів України в першу чергу необхідно визначити рівень пасажирських потоків за видами сполучення у регіональному розрізі.

На другому етапі представляється доцільним проведення оцінки частки перевезень за видами сполучення

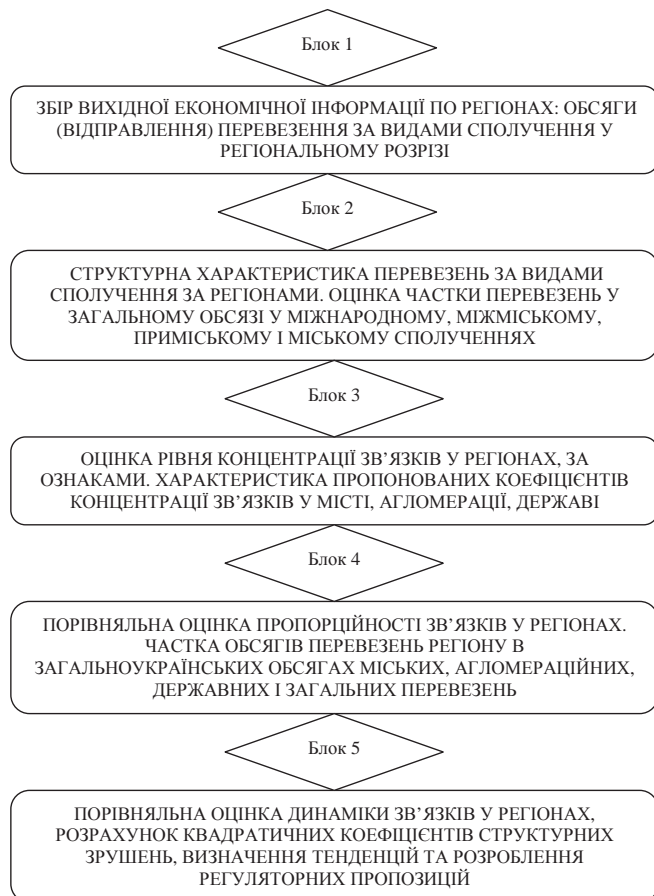

Рис. 1. Схема оцінки транспортно-інтеграційних зв'язків в системі соціально-економічного розвитку регіонів України

Розроблено автором.

ня у загальному обсязі за регіонами. Робимо висновок за рівнем орієнтації соціально-економічних зв'язків регіону.

На третьому етапі представляється необхідним проведення оцінки рівня концентрації зв'язків у регіонах, за ознаками. На даному етапі необхідно надати характеристику запропонованих автором коефіцієнтів концентрації зв'язків у місті, агломерації, державі за регіонами.

Коефіцієнт концентрації зв'язків у місті запропоновано розраховувати за наступною формулою:

$$K_m = \frac{V_m}{V_p} \quad (1),$$

де V_m — частка міських обсягів перевезень (обсяги перевезення у міському сполученні) в регіоні;

V_p — загальні обсяги перевезення в регіоні.

Коефіцієнт концентрації зв'язків у агломерації можна розрахувати за формулою:

$$K_a = \frac{V_a}{V_p} \quad (2),$$

де V_a — частка агломераційних обсягів перевезень (обсяги перевезення у міському та приміському сполученнях) в регіоні;

V_p — загальні обсяги перевезення в регіоні.

Коефіцієнт концентрації зв'язків у державі можна отримати за формулою:

$$K_d = \frac{V_d}{V_p} \quad (3),$$

де V_d — частка державних обсягів перевезень (обсяги перевезення у міському, приміському та міжміському сполученнях) в регіоні;

V_p — загальні обсяги перевезення в регіоні.

На четвертому етапі представляється доцільним проведення порівняльної оцінки пропорційності зв'язків у регіональному розрізі. Необхідно визначити частку обсягів міських, агломераційних, державних і загальних перевезень регіону в загальноукраїнських обсягах. Робимо висновок за рівнем відповідності структури економічних зв'язків регіону загальнодержавній картині.

Після цього необхідно провести порівняльну оцінку динаміки зв'язків у регіонах. Для цього потрібно порівняти показники з попередніми значеннями, визначити тенденцію та розробити регуляторні пропозиції.

Оцінка інтенсивності структурних зрушень у часі розраховується за наступною формулою:

$$Y_d = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^m (d_{j1} - d_{j0})^2}{m}} \quad (4),$$

де d_{j0} та d_{j1} — частки розподілу за видами сполучень відповідно за два періоди;

m — число видів сполучень.

Представляється доцільним проведення аналізу відповідності наміченого розвитку транспортно-інтеграційних зв'язків в системі соціально-економічного розвитку регіонів України за підгалузями транспортного комплексу, програмними документами регіонального розвитку й прийняти відповідні узгодження галузевих, територіальних і програмних показників розвитку об'єктів транспортної інфраструктури в регіонах. Подальшим кроком буде визначення стратегічних та тактичних завдань розвитку відповідної інфраструктури в регіонах.

Проведемо оцінку впливу автомобільного транспорту на формування інтеграційних зв'язків соціально-економічного розвитку регіонів України.

Незважаючи на суттєве збільшення перевезень пасажирів авіаційним транспортом, автомобільний транспорт поряд із залізничним залишається основним видом

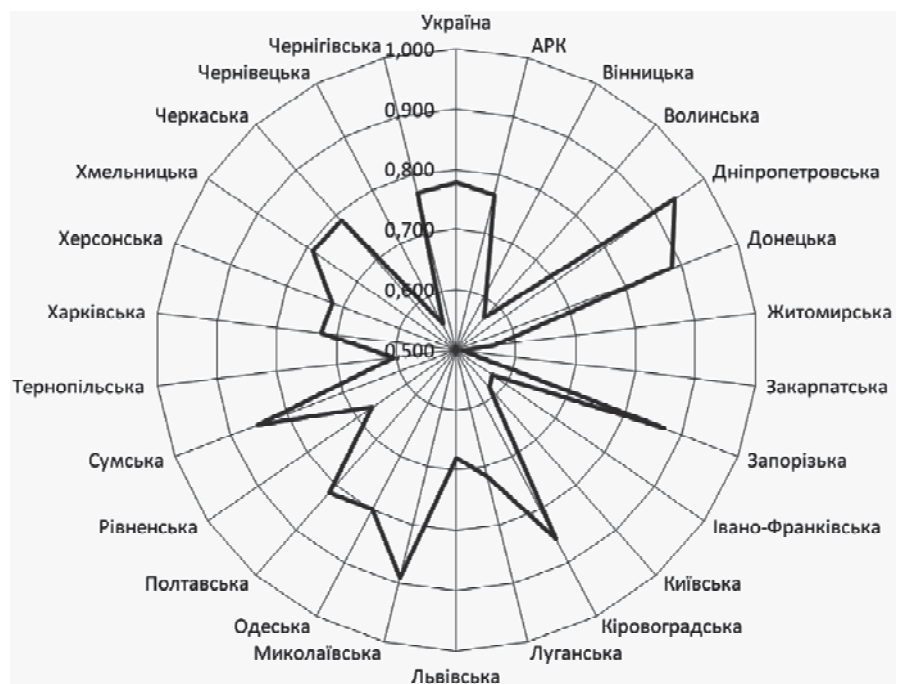

Рис. 2. Оцінка рівня концентрації зв'язків у місті у 2013 р.

Розроблено автором за [6].

транспорту в освоєнні пасажиропотоків. За даними Держкомстату України [6], за 2013 рік послугами пасажирського транспорту скористалися 6,6 млрд пасажирів. При цьому послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень, виконаних підприємцями малого бізнесу — фізичними і юридичними особами) скористалися 3,3 млрд пасажирів.

На першому етапі була зібрана вихідна економічна інформація по обсягах перевезень пасажирів автомобільним транспортом за видами сполучення в регіонах України.

На наступному етапі була проведена оцінка частки перевезень пасажирів автомобільним транспортом за видами сполучення у загальному обсязі за регіонами України.

Структура пасажирських перевезень тісно пов'язана з географічним та економічним положенням регіону. Швидкий ріст населення великих міст, поява декількох авіакомпаній, які беруть на себе значну частину перевезень пасажирів на далекі відстані, обумовили певні особливості динаміки і структури пасажирських перевезень автомобільного транспорту за видами сполучень.

В обсягах пасажирських перевезень в усіх регіонах України і у 2002-му, і у 2013-му році найменшу частку мало міжміське та міжнародне сполучення (3,63 % — у 2002 р., та 4,32 % — у 2013 р.), що пояснюється значною конкуренцією залізничних перевезень. Найбільшу частку обсягів перевезень в міжнародному сполученні мала Волинська область (0,49 % — у 2002 р., 0,25 % — у 2013 р.).

Найбільша частка обсягів перевезень у 2002 та 2013 рр. припадала на міське сполучення (73,85 % та 77,87 % відповідно), за рахунок масових і мобільних міських перевезень на роботу, навчання, відпочинок. Найбільшу частку обсягів перевезень у міському сполученні мала Дніпропетровська область (90,66 % — у 2002 р., 94,11 % — у 2013 р.).

Частка приміського сполучення в загальних обсягах пасажирських перевезень автомобільним транспортом України становила 22,53 % у 2002 р. та 17,81 % у 2013 р.

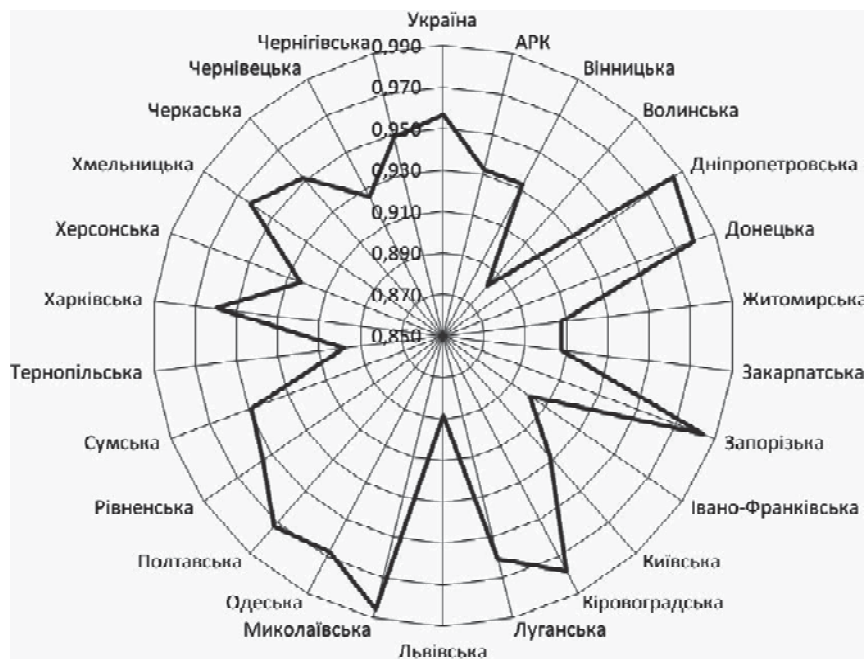

Рис. 3. Оцінка рівня концентрації зв'язків у агломерації у 2013 р.
Розроблено автором за [6].

На третьому етапі були розраховані запропоновані коефіцієнти концентрації зв'язків (за даними 2002 та 2013 року) у місті, агломерації, державі за регіонами України (рис. 2—4).

Коефіцієнт концентрації зв'язків у місті в цілому по Україні становить 77,87 % у 2013 р. проти 73,85 % у 2002 р., що є підтвердженням збільшення популярності міського транспорту. Саме у містах сконцентрована переважна частина усіх обсягів пасажирських перевезень автомобільним транспортом.

Найвищий показник спостерігається у Дніпропетровській (94,11 % у 2013 році та 90,66 % у 2002 р.) та Миколаївській (88,99 % — 2013 р., 87,14 — 2002 р.) областях. Найменший показник концентрації зв'язків у місті серед регіонів України характерний для Закарпатської області (51,1%), при цьому аналізований показник зменшився відносно 2002 р. на три відсотки.

Рис. 4. Оцінка рівня концентрації зв'язків у державі у 2013 р.

Джерело: розроблено автором за [6].

Коефіцієнт концентрації зв'язків у агломерації у 2013 р. становив в цілому по Україні 95,68 %, та відносно 2002 р. зменшився менш ніж на один відсоток. Коефіцієнт концентрації зв'язків у державі складає по Україні близько 99,96 % у 2013 році, проти 99,93 % у 2002 році, тобто майже 100 % обсягів перевезень пасажирів автомобільним транспортом здійснюються у межах країни, і цей показник за останні десять років збільшується.

На четвертому етапі була визначена частка обсягів міських, агломераційних, державних і загальних перевезень пасажирів автомобільним транспортом АРК та областей України в загальноукраїнських обсягах перевезень.

Серед регіонів України найвищий показник в загальних обсягах перевезень спостерігається в Донецькій (14,4 % у 2013 р.) області. Найменші показники у Чернівецькій (1,2 % у 2013 р.) та Закарпатській (1,28 % у 2013 р.) області, при цьому частка загальних перевезень у цих двох областях зросла відносно 2002 р.

Після цього була проведена порівняльна оцінка динаміки зв'язків у регіонах. Загальна тенденція зміни структури пасажирських перевезень за досліджуваний період полягає в поступовому зростанні питомої ваги міського сполучення і зменшенні частки приміського та міжнародного сполучення. Згідно з проведеними розрахунками, за період з 2002 р. до 2013 р. частка міського сполучення в обсязі перевезень в цілому по Україні зросла з 73,85 % до 77,87 %; частка приміського сполучення зменшилась відповідно з 22,53 % до 17,81 %; частка міжнародного сполучення — відповідно з 0,06 % до 0,04 %; частка міжміського сполучення збільшилась відповідно з 3,57 % до 4,28 %.

Для оцінки інтенсивності структурних зрушень у часі потрібно використовувати квадратичний коефіцієнт структурних зрушень (табл. 1).

За період 2002—2013 рр. інтенсивність змін відсоткового складу (структури) обсягів пасажирських перевезень автомобільним транспортом в цілому по Україні склала 3,122 %. Найвища інтенсивність змін відсоткового складу обсягів пасажирських перевезень автомобільним транспортом мала місце у Херсонській (20,097), Хмельницькій (17,185) та Київській (16,504) областях; найменша — у Харківській (0,681), Запорізькій (0,763), Миколаївській (1,126), Тернопільській (1,357), Сумській (1,446), Житомирській (1,628), Луганській (1,768) та Кіровоградській (1,996).

ВИСНОВКИ

Таким чином, у роботі було розроблено підхід до визначення транспортно-інтеграційних зв'язків в системі соціально-економічного розвитку регіонів України.

Вивчення показників обсягів перевезень пасажирів автомобільним транспортом у регіональному розрізі дозволило розрахувати порівняльні оцінки концентрації транспортно-інтеграційних зв'язків у регіонах. Виходячи із гіпотези про те, що потужність соціально-економічних зв'язків між двома умовними вузлами транспортної мережі визначає обсяги потоків між цими вузлами були розраховані оцінки рівня концентрації зв'язків у міських комплексах регіонів, агломераціях, а також міжрегіональні зв'язки.

Література:

1. Петкова Л.О. Теоретико-методологічні засади економічного зростання в Україні: регіональні аспекти: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.10.01. Петкова Л.О.;

Таблиця 1. Оцінка ефективності структурних зрушень у часі

Адміністративна одиниця	Квадратичний коефіцієнт структурних зрушень				
Україна	3,122	Запорізька	0,763	Рівненська	12,284
Автономна Республіка Крим	5,225	Івано-Франківська	2,470	Сумська	1,446
області		Київська	16,504	Тернопільська	1,357
Вінницька	11,621	Кіровоградська	1,996	Харківська	0,681
Волинська	6,548	Луганська	1,768	Херсонська	20,097
Дніпропетровська	2,609	Львівська	11,579	Хмельницька	17,185
Донецька	5,747	Миколаївська	1,126	Черкаська	6,363
Житомирська	1,628	Одеська	2,266	Чернівецька	5,065
Закарпатська	2,225	Полтавська	2,206	Чернігівська	14,828

Джерело: розраховано автором за [6].

Нац. акад. наук України, Рада по вивч. продукт. сил України. — К., 2006. — 40 с.

2. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем: монографія / В.П. Решетило, Г.В. Стадник, І.А. Островський та ін.; за заг. ред. В.П. Решетило; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. — Харків: ХНАМГ, 2013. — 241 с.

3. Родченко В.Б. Міські комплекси України: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку: монографія / В.Б. Родченко; Нац. акад. наук України, Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк: Ін-т економіки пром-сті, 2012. — 404 с.

4. Чернюк Л.Г. Транспорт і регіональні системи продуктивних сил України: монографія / Л.Г. Чернюк, Т.В. Пєпа, О.М. Ярош; за ред. Л.Г. Чернюк. — К.: Науковий світ, 2003. — 182 с.

5. Шлихтер С.Б. География мировой транспортной системы. Взаимодействие транспорта и территориальных систем хозяйства / С.Б. Шлихтер. — М., 1995. — 158 с.

6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References:

1. Petkova, L. O. (2006), "Theoretical and methodological foundations of economic growth in Ukraine: regional aspects", Ph.D. Thesis, Economy, Nats. akad. nauk Ukrainy, Rada po vuvch. produkt. syl Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

2. Reshetylo, V. P. Stadyuk, H. V. and Ostrov's'kyj, I.A. (2013), Instyutysijni faktory stjikocho rozvytku rehional'nykh sotsial'no-ekonomichnykh system [Institutional factors of sustainable development of regional socio-economic systems], KhNAMH, Kharkiv, Ukraine.

3. Rodchenko, V. B. (2012), Mis'ki kompleksy Ukrainy : chynnyky ta umovy orhanizatsii rehuliuвання sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku [Urban centers Ukraine: factors and conditions regulating organization of socio-economic development], Nats. akad. nauk Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti, Donetsk, Ukraine.

4. Cherniuk, L. H. Pepa, T. V. and Yarosh, O. M. (2003), Transport i rehional'ni systemy produktyvnykh syl Ukrainy [Transport and regional systems of productive forces of Ukraine], Naukovyj svit, Kyiv, Ukraine.

5. Shlykhter, S. B. (1995), Neohrafiya myrovoj transportnoj systemy. Vzaymodejstvye transporta y terrytorial'nykh system khoziajstva [Geography of world transport system. The interaction of transport and regional economic systems], Moscow, Russia.

6. State Statistics Committee of Ukraine (2015), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 September 2015).

Стаття надійшла до редакції 10.09.2015 р.